

Hazparneko euskararen berezitasunez bi hitz

Maia Duguine (EHU, HiTT & U. de Nantes)

Euskaltzaindiaren 90. urteurrena kari

Hazparne, 2009ko ekainaren 26a

Egitura

Egitura

I. Hazparneko euskaldunak eta euskara

Egitura

I. Hazparneko euskaldunak eta euskara

II. Hazparneko euskara: sailkapena

Egitura

- I. Hazparneko euskaldunak eta euskara
- II. Hazparneko euskara: sailkapena
- III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Egitura

- I. Hazparneko euskaldunak eta euskara
- II. Hazparneko euskara: sailkapena
- III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk
- IV. Hazparneko euskara: geroari so

Egitura

I. Hazparneko euskaldunak eta euskara

II. Hazparneko euskara: sailkapena

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

IV. Hazparneko euskara: geroari so

I. Hazparneko euskaldunak eta euskara

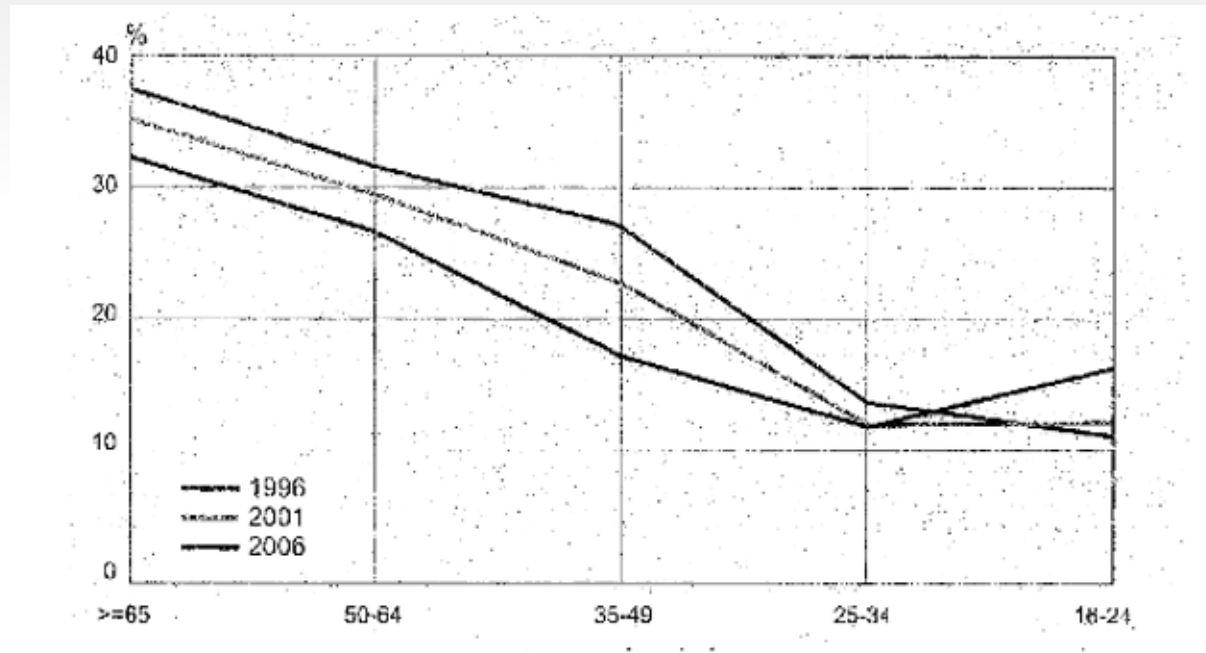
I. Hazparneko euskaldunak eta euskara

Beherakada Ipar Euskal Herrian

I. Hazparneko euskaldunak eta euskara

Beherakada Ipar Euskal Herrian

Elebidunen bilakaera adin taldeka (1996-2001-2006):

iturria: *IV. Inkesta Soziolinguistikoa*, Eusko Jaurlaritza, 2006

I. Hazparneko euskaldunak eta euskara

I. Hazparneko euskaldunak eta euskara

GEAXINE (etxeko anderea) – Né mé parlé pa an bask

Ké ask!

Parlé moi de txebal

De golf é de tenis

Kom le fon lé markis

Mé né mé parlé pa

Txebusanpri de kuis

Sé né pa le langax

De un markis!

(T. Monzon, *Hazparneko anderea*)

I. Hazparneko euskaldunak eta euskara

PANPILLI (nagusia) – ... Zer egin du?

GEAXINE (etxeko anderea) – Zer egin? Mayi gure alabari eztioba, nere aintzinean hol-hola erran: *Mayi?*

[...]

MIKOLASA (sehia) – Nola erran behar nion ba?

GEAXINE (etxeko anderea) – Gu bezalakoan alaberi erraiten zaien bezala: *Mamasel.*

(T. Monzon, *Hazparneko anderea*)

I. Hazparneko euskaldunak eta euskara

Hazpandarrak euskaldun izateaz lotsa ote?

I. Hazparneko euskaldunak eta euskara

Xalbadorren omenaldia Hazparne eta Hazpandarrei

I. Hazparneko euskaldunak eta euskara

Xalbadorren omenaldia Hazparne eta Hazpandarrei

2. Bazkal ondoan gaur izan dira pertsu haitada beroak,
eta Hazparnek argi ditzala oraiko eta gerokoak.

Hazparne galtzen ari zaukula hor mintzo dira eroak,
ez, ez, Hazparnek oraino bizi ditu euskaldun erroak.

I. Hazparneko euskaldunak eta euskara

Xalbadorren omenaldia Hazparne eta Hazpandarrei

I. Hazparneko euskaldunak eta euskara

Xalbadorren omenaldia Hazparne eta Hazpandarrei

4. Mattin, ez laike kantatu behar sekulan bertzen berririk bertzen bihotzak dauden lekuan uzteko geldi geldirik. Otoi, Hazparne, zuk erradazu ez duzun kusten argirik? Baldin Hazparne itzaltzen bada, ez dugu Euskal-Herririk.

II. Hazparneko euskara: sailkapena

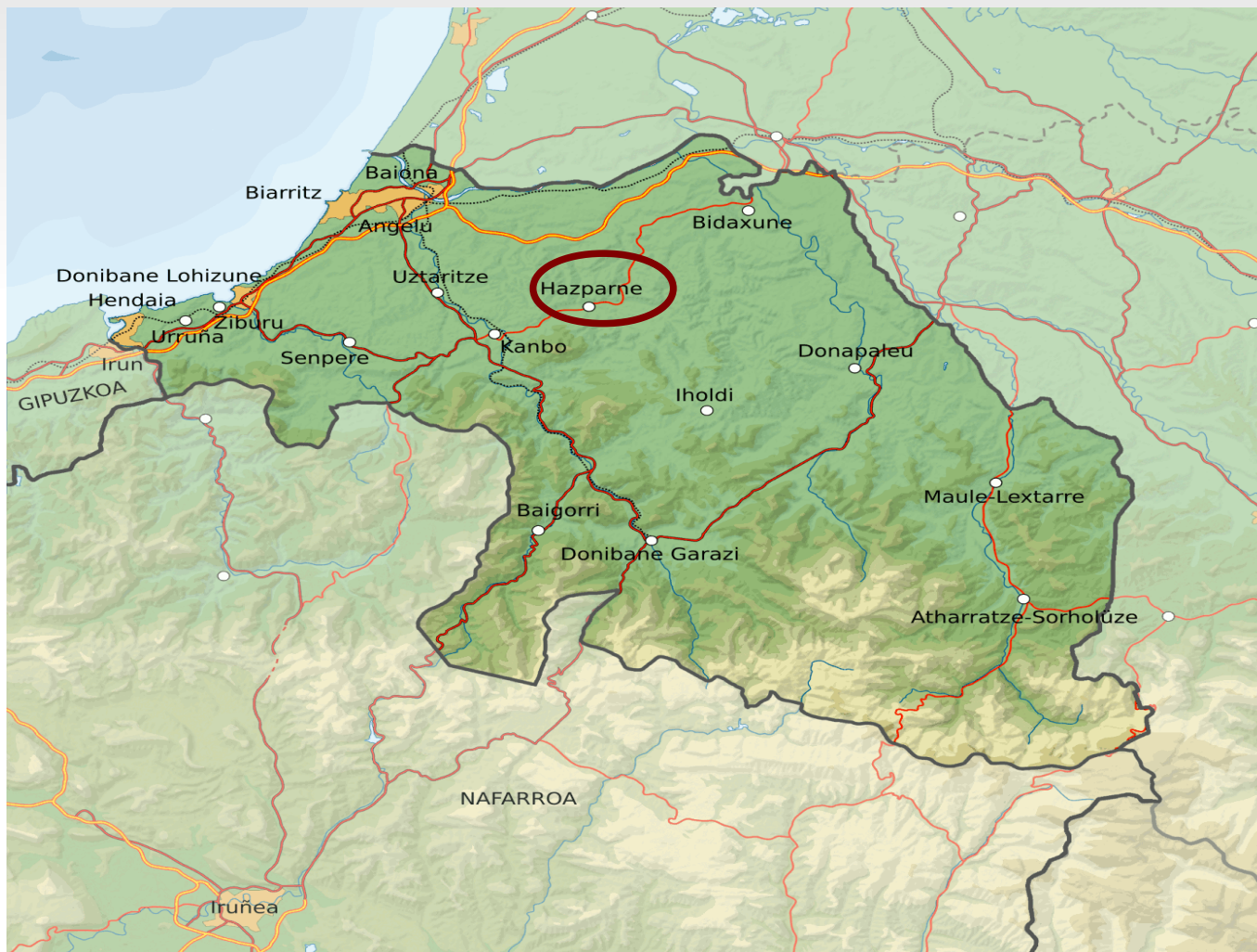
II. Hazparneko euskara: sailkapena

Lapurdin, baina Baxe-Nafarroatik hurbil

II. Hazparneko euskara: sailkapena

Lapurdin, baina Baxe-Nafarroatik hurbil

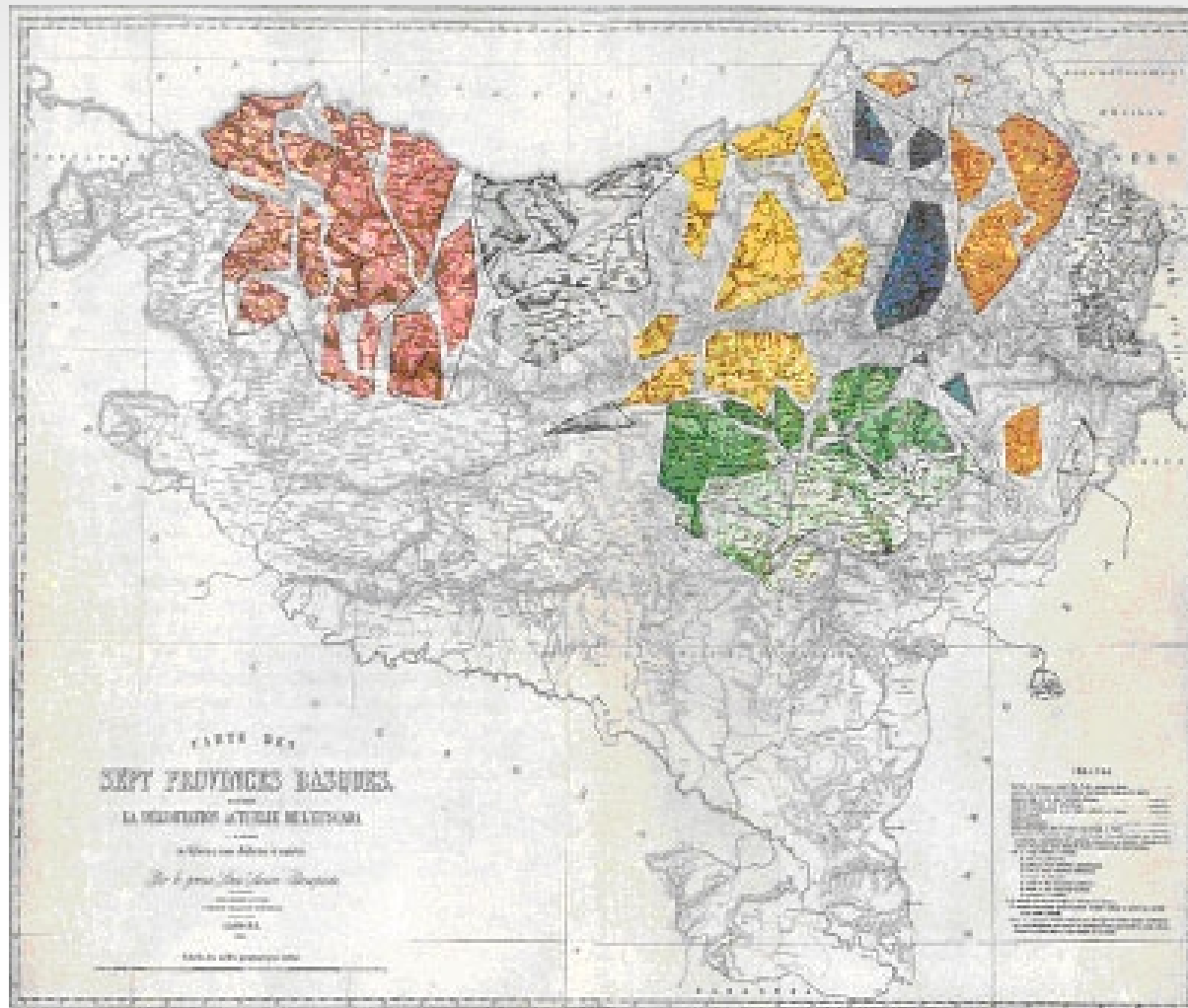

II. Hazparneko euskara: sailkapena

Bonaparte Printzearen sailkapena

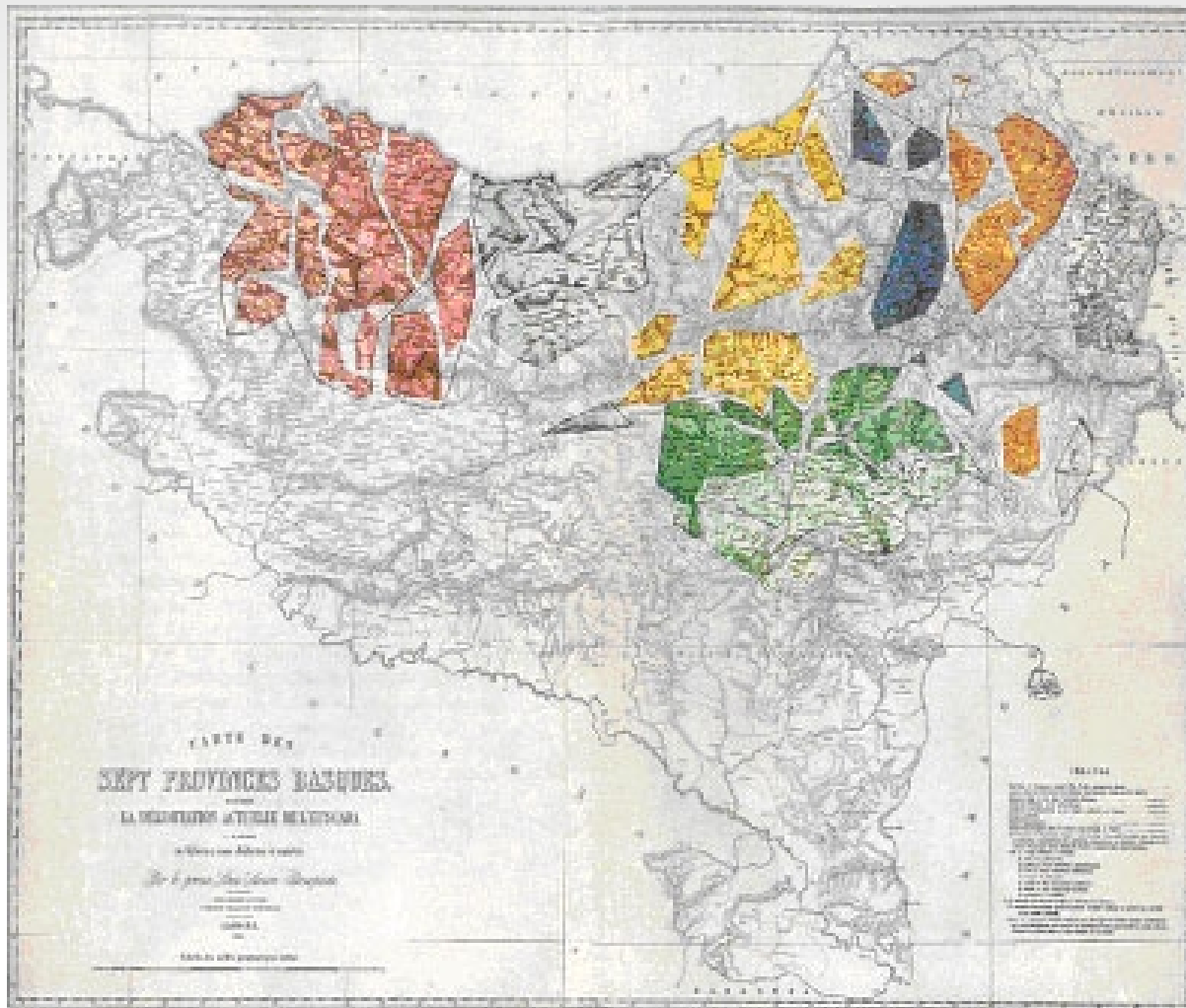
II. Hazparneko euskara: sailkapena

Bonaparte Printzearen sailkapena

II. Hazparneko euskara: sailkapena

Bonaparte Printzearen sailkapena

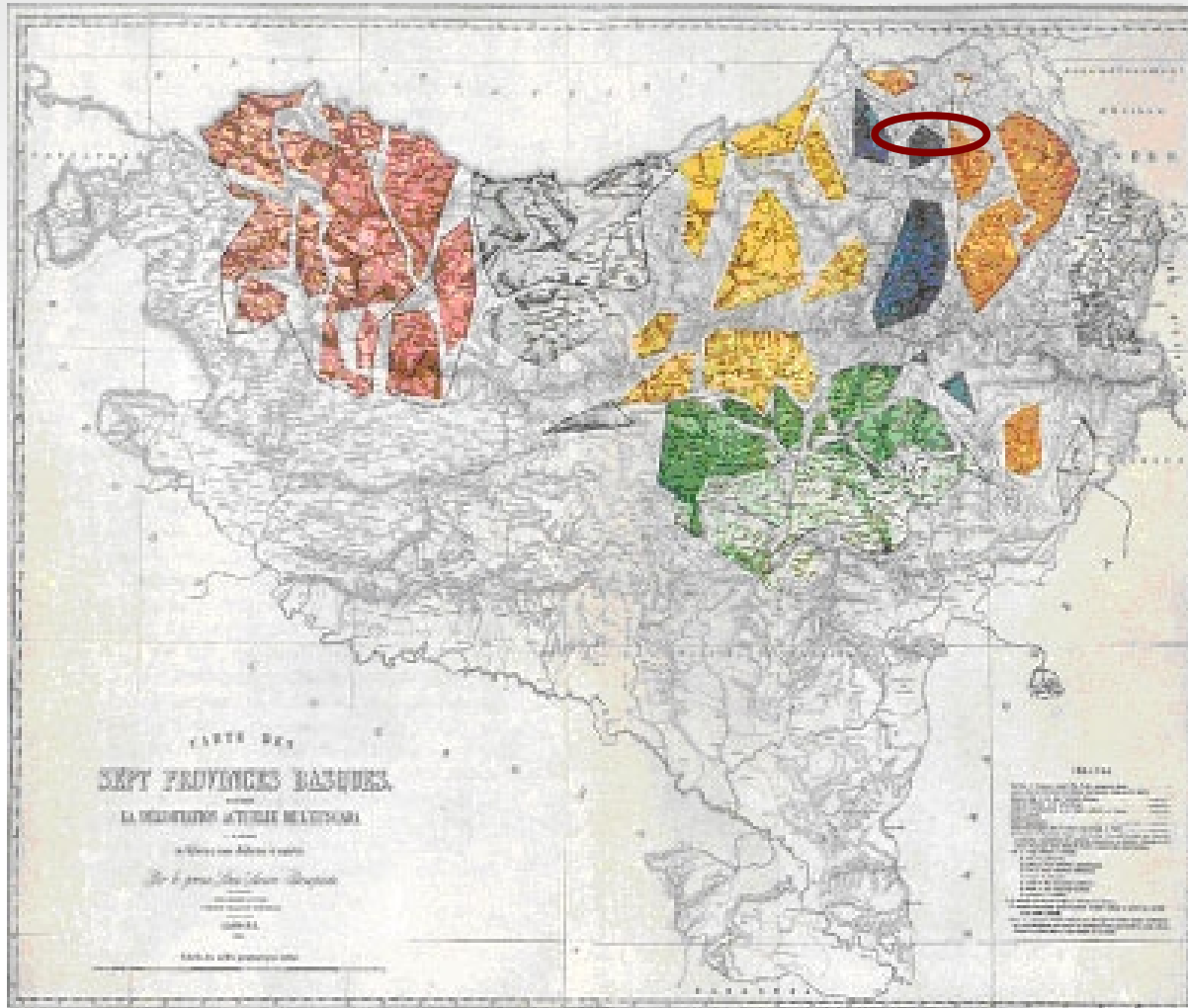
Urdinez: mendebaldeko
baxe-nafartarra.

Laranjez: ekialdeko
baxe-nafartarra

II. Hazparneko euskara: sailkapena

Bonaparte Printzearen sailkapena

Urdinez: mendebaldeko
baxe-nafartarra.

Laranjaz: ekialdeko
baxe-nafartarra

II. Hazparneko euskara: sailkapena

II. Hazparneko euskara: sailkapena

Hazparneko euskarak ez du desberdintasun handirik erakusten ez ekialdeko mintzoezikiko (Camino 2004)

II. Hazparneko euskara: sailkapena

Hazparneko euskarak ez du desberdintasun handirik erakusten ez ekialdeko mintzoekiko (Camino 2004) ez mendebaldeko mintzoekiko (Epelde 2003).

II. Hazparneko euskara: sailkapena

Hazparneko euskarak ez du desberdintasun handirik erakusten ez ekialdeko mintzoekiko (Camino 2004) ez mendebaldeko mintzoekiko (Epelde 2003).

→ Ez da muga dialektalik, aldaketak mailakatuak dira.

II. Hazparneko euskara: sailkapena

Zuazoren (2008) sailkapena

II. Hazparneko euskara: sailkapena

Zuazoren (2008) sailkapena

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Fonetika:

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Fonetika: ü soinua ([y])

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Fonetika: ü soinua ([y])

P. Broussain (ik. Charritton 1985)

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Fonetika: ü soinua ([y]) [u + a] elkarketetan

P. Broussain (ik. Charritton 1985)

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Fonetika: ü soinua ([y]) [u + a] elkarketetan

P. Broussain (ik. Charritton 1985)

- gatu –

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Fonetika: ü soinua ([y]) [u + a] elkarketetan

P. Broussain (ik. Charritton 1985)

- gatu – gatüa

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Fonetika: ü soinua ([y]) [u + a] elkarketetan

P. Broussain (ik. Charritton 1985)

- gatu – gatüa
- galdu –

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Fonetika: ü soinua ([y]) [u + a] elkarketetan

P. Broussain (ik. Charriton 1985)

- gatu – gatüa
- galdu – galdüa

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I:

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik haurrer bixkotxa eman dakotet.

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- eman dakotet.

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- eman dakotet.

Nork?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- eman dakotet.
Zer/Nor? NIK

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- eman **d**akotet.
Zer/Nor?   NIK – **HORI**

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- eman dakotet.
Nori? NIK – HORI

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- eman dakotet.
Nori? NIK – HORI – HAIEI

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- eman dakotet.

NIK – HORI – HAIEI

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik haurrer bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – HAIEI

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- **Nik** haurrer bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – HAIEI

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik haurrer **bixkotxa** eman dakotet.

NIK – **HORI** – HAIEI

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik **haurrer** bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – **HAIEI**

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik haurrer bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – HAIEI

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik haurrer bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – HAIEI

- Nik haurrer bixkotxa eman dut.

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik haurrer bixkotxa eman **dakotet**.

NIK – HORI – HAIEI

- Nik haurrer bixkotxa eman **dut**.

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik haurrer bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – HAIEI

- eman dut.

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik haurrer bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – HAIEI

- eman dut.

Nork?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik haurrer bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – HAIEI

- eman dut.

Nork?

NIK

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik haurrer bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – HAIEI

- eman dut.

Zer/Nor?

NIK

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik haurrer bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – HAIEI

- eman dut.

Zer/Nor?

NIK – HORI

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik haurrer bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – HAIEI

- eman dut.

Nori?

NIK – HORI

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik haurrer bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – HAIEI

- eman dut.

Nori?

NIK – HORI – ∅

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik haurrer bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – HAIEI

- Nik haurrer bixkotxa eman dut.

NIK – HORI

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik **haurrer** bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – **HAIEI**

- Nik **haurrer** bixkotxa eman dut.

NIK – HORI

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika I: datibo komunztadura

- Nik **haurrer** bixkotxa eman dakotet.

NIK – HORI – **HAIEI**

- Nik **haurrer** bixkotxa eman dut.

NIK – HORI

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika II:

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika II: -a galde atzizkia bai/ez galderetan

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika II: -a galde atzizkia bai/ez galderetan

- Haurrak jin (ote) dira?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika II: -a galde atzizkia bai/ez galderetan

- Haurrak jin (ote) dira?
- Haurrak jin direa?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika II: -a galde atzizkia bai/ez galderetan

- Haurrak jin (ote) dira?
- Haurrak jin direa?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika II: -a galde atzizkia bai/ez galderetan

- A: Azkenean, haurrak ere jin dira.

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika II: -a galde atzizkia bai/ez galderetan

- A: Azkenean, haurrak ere jin dira.

B: Baia?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika II: -a galde atzizkia bai/ez galderetan

- A: Azkenean, haurrak ere jin dira.

B: Baia?

- A: Azkenean, haurrak ez dira jin.

B: Eza?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III:

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

- Nork jan ditu gereziak?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

- **Nork** jan ditu gereziak?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

- **Nork** **jan** ditu gereziak?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

- Nork jan ditu gereziak?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

- Nork jan ditu gereziak?
- Nork ditu gereziak jan?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

- **Nork** **jan** **ditu** gereziak?
- **Nork** ditu gereziak **jan**?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

- Nork **jan** **ditu** gereziak?
- Nork **ditu** gereziak **jan**?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

- Nork **jan** **ditu** gereziak?
- Nork **ditu** gereziak **jan**?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

- Nork **jan** **ditu** gereziak? *Egitura estandarra*
- Nork **ditu** gereziak **jan**?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

- **Nork jan ditu** gereziak?   *Egitura estandarra*
- **Nork ditu** gereziak **jan**?   *Egitura indartua*

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

- Nork jan ditu gereziak?
- Nork ditu gereziak jan?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

- Nork jan ditu gereziak?
→ gereziak ez dira bortxaz janak izan
- Nork ditu gereziak jan?

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

- Nork jan ditu gereziak?
  - gereziak ez dira bortxaz janak izan
- Nork ditu gereziak jan?
  - gereziak janak izan dira

III. Hazparneko euskara: ezaugarri batzuk

Gramatika III: galdera indartuak

- Nork jan ditu gereziak?
  - gereziak ez dira bortxaz janak izan
- Nork ditu gereziak jan?
  - gereziak janak izan dira

IV. Hazparneko euskara: geroari so

IV. Hazparneko euskara: geroari so

- Euskararen Herri Hizkeren Atlasa – *Euskaltzaindia*

IV. Hazparneko euskara: geroari so

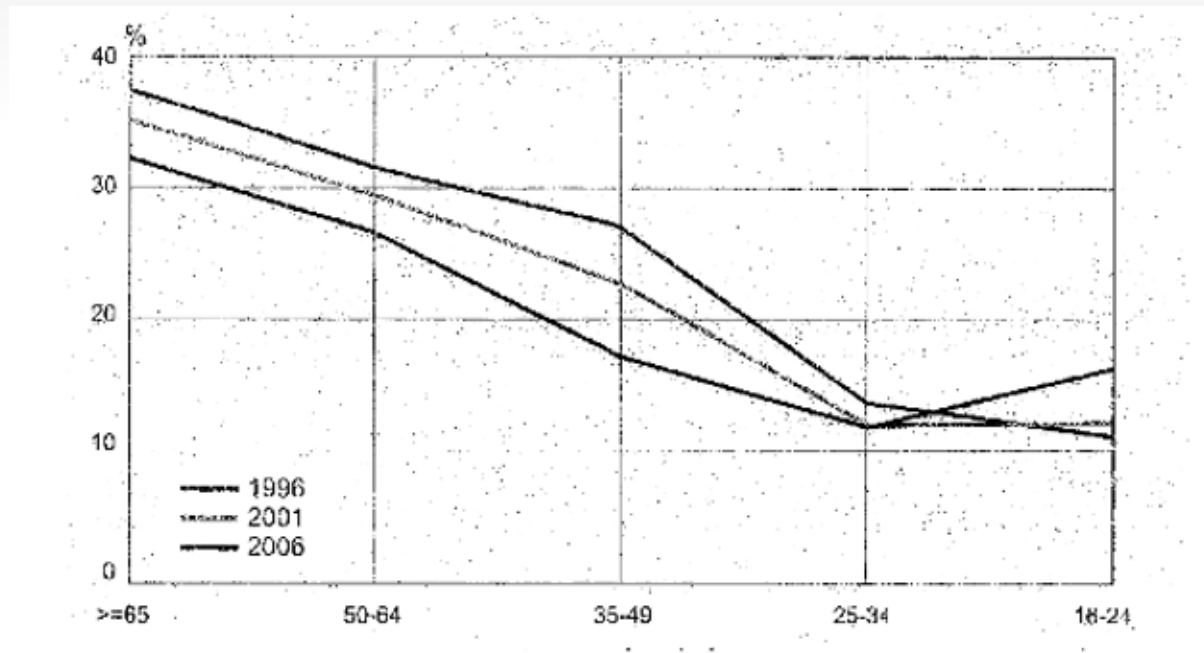
- Euskararen Herri Hizkeren Atlasa – *Euskaltzaindia*
- NORANTZ egitasmoa – *IKER*

IV. Hazparneko euskara: geroari so

IV. Hazparneko euskara: geroari so

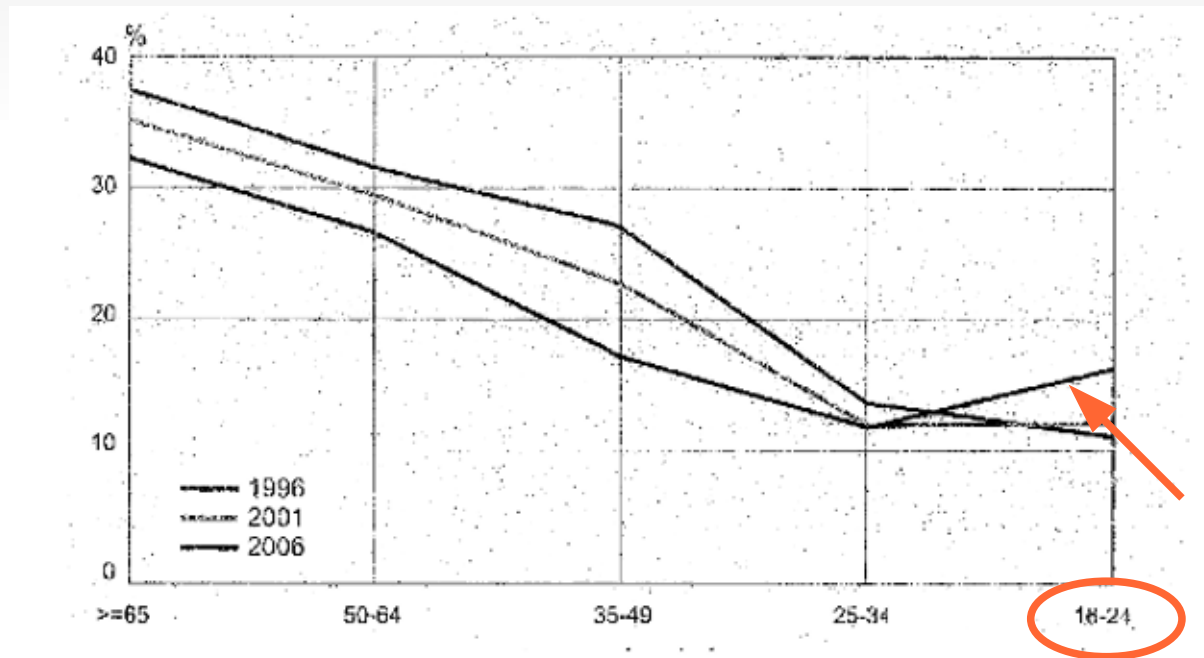
Elebidunen bilakaera Ipar Euskal Herrian adin taldeka
(1996-2006):

iturria: *IV. Inkesta Soziolinguistikoa*, Eusko Jaurlaritza, 2006

IV. Hazparneko euskara: geroari so

Elebidunen bilakaera Ipar Euskal Herrian adin taldeka
(1996-2006):

iturria: *IV. Inkesta Soziolinguistikoa*, Eusko Jaurlaritza, 2006

Milesker

Erreferentziak

Camino, I., 2004, "Nafarroa Behereko euskara", *Fontes Linguae Vasconum* 97.

Charritton, P., 1985, *Pierre Broussain, sa contribution aux études basques (1895-1920)*, CNRS: Paris.

Duguine, M. & A. Irurtzun, 2008, "Ohar batzuk nafar-lapurterazko galdera eta galdegai indartuez", Artiagoitia & Lakarra (arg), *Gramatika jaietan. P. Goenagaren omenez*, Bilbao: EHU.

Epelde, I., 2003, *Larresoroko euskara*, Doktoradutza tesia, EHU.

Etxepare, R. & B. Oyharçabal, 2009, "Datiboa ifar-ekialdeko zenbait hizkeratan", adibidetegia, IKER.

Zuazo, K., 2008, *Euskalkiak: euskararen dialektoak*, Elkar: Donostia.